

O'ZBEKISTON TARIXI

II kitob

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
‘ZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON
MILLIY UNIVERSITETI

B.J. Eshov, A.A. Odilov

O‘ZBEKISTON TARIXI

II kitob

(XIV asr o‘rtalaridan – XIX asr ikkinchi yarmigacha)

Oliy o‘quv yurtlari tarix fakultetlari talabalari
uchun darslik

Ta‘lim yo‘nalishi: 5120300 – Tarix (jahon
mamlakatlari bo‘yicha)

TOSHKENT
«DONISHMAND ZIYOSI»

2020

UO'K 615.2

KBK 52.81

C 77

Mas'ul muharrir:

G.A.Agzamova – tarix fanlari doktori, professor

Taqrizchi:

O.Bo'riyev – tarix fanlari doktori, professor,

R.E.Xoliqova – tarix fanlari doktori, professor.

Oliy o'quv yurtlari tarix fakultetlari (5120300 – Tarix (jahon mamlakatlari bo'yicha)) talabalari uchun mo'ljallangan ushbu «O'zbekiston tarixi» darsligining II kitobi mamlakat tarixining XIV asr o'rtalaridan XIX asrning ikkinchi yarmiga qadar bo'lgan davrni o'z ichiga qamrab olgan. Mazkur darslik mustaqillik yillarida olib borilgan tadqiqotlarning umume'tirof etilgan natijalari bilan boyitilganligi, fan bo'yicha innovatsiyalarning joriy etilganligi bilan ilgari o'quv adabiyotlaridan farq qiladi.

ISBN 978-9943-5686-5-5

© B.J.Eshov, A.A.Odilov, 2020

© «Donishmand ziyosi» nashriyoti, 2020

KIRISH

Jahonning turli hududlarida yashovchi millatlar, xalqlar va elatlar har doim o'zlarining kelib chiqishi, tarixi hamda madaniyati, rivojlaniish bosqichlari, bo'lib o'tgan tarixiy-madaniy jarayonlarni anglashga intilib kelishgan. Bu jarayon bevosita o'zbek xalqi tarixiga ham tegishli bo'lib, bugungi kunda u dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zero, o'tmish saboqlaridan tegishli xulosa chiqarish, millat, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, qolaversa o'zlikni anglashda tarix fanining o'rni beqiyos.

Ta'kidlash joizki, qadimgi davrdan boshlab tarixni o'rganishga katta e'tibor berib kelingan. Chunonchi, qadimgi davr, o'rta asrlardagi hukmdorlar o'z saroylarida muarrixlarni jamlab, harbiy yurishlar va tinchlik davrlarida bo'lib o'tgan voqea-hodisalarni ularning asarlari orqali tarix zarvaraqlarida qoldirishgan. Bu borada XV asrda yashab ijod etgan mashhur muarrix Mirxond (1433–1498) o'zining «Ravzat us-safo» asarining maxsus faslini tarix ilmiga bag'ishlagani ham bejiz emas¹. Xususan, u «aql o'z egalariiga ma'lum bo'ldimi, olam ahvolini aql bilan oxirigacha bilib bo'lmaydi. Va ham bashariyat ahvolidan dunyoning holatini mushohada etib, uning xayr-u sharri (yaxshi-yomonligi)ni muoyana etib xabardor bo'lsa ham, olam va odamlar avzo-yu atvorini taammul tariqasida xabardorga asoslangan tarix ilmi ila o'rganadi. Boshqa biror ilm bunday ma'noga kafolat bermaydi», – deya ta'kidlagan edi. Bunday yuksak ahamiyatli fikr-mulohazalarning tasdig'i hozirgi kunga to'la namoyon bo'lmoqda.

¹ Taniqli muarrixning to'liq ismi – Mir Muhammad ibn Sayid Burhoniddin Hovandshoh ibn Kamoliddin Mahmud bo'lib, uning yetti jildidan iborat yuqorida nomi zikr etilgan «Ravzat us-safo» (to'liq nomi «Ravzat us-safo siyrat ul anbiyo val muluk val xulafu», ya'ni «Payg'ambarlar, podsholar va xalifalarning tarjimayi holi haqida jannat bog'i») asari Alisher Navoiy ishorati bilan yozilgan edi. Asarda mamlakatimiz tarixiga oid ko'plab muhim ma'lumotlar mavjud.

O'zbekiston davlat mustaqilligiga erishganidan so'ng mamlakat tarixi, xalqimiz madaniy, ma'rifiy merosini chuqur hamda har tomonlama o'rganish uchun keng imkoniyat va shart-sharoitlar yaratildi. Istiqlol sharofati ila o'tmish voqeligi, tarix faniga bo'lgan munosabat davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Zero, tarixiy ildizlari ming yilliklarga borib taqaluvchi, o'ziga xos moddiy va ma'naviy madaniyat yaratgan xalqimiz o'tmishini o'rganish, o'sib kelayotgan avlodni ana shu tarix ilmi bilan boyitish, ular ongida tarixiy xotiraga nisbatan katta ehtirom, g'urur ruhini yuksaltirish dolzarb masalalardan biridir.

Kelajak avlod, yoshlarga o'tmish voqeligini har tomonlama va chuqur o'rgatishning eng qulay vositasi ta'lim tizimida o'qitilayotgan «O'zbekiston tarixi» fani hisoblanadi. Shu bois ham mustaqillik yillarida o'rta, o'rta maxsus, oliy ta'lim tizimida o'quvchi-talabalar uchun O'zbekiston tarixining eng qadimgi davrlaridan bugungi kunga qadar bo'lgan davri bo'yicha ko'plab o'quv dasturlari, qo'llanma va darsliklar yaratilganligi shubhasiz. Shu bilan bir qatorda, «O'zbekiston tarixi» fanini o'qitishni zamonaviy asnoda tashkil etish, uning samaradorligini yanada oshirish, ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, ilm-fandagi innovatsiyalarni tatbiq etish – hozirgi kun ta'lim tizimining muhim masalalaridan biridir. XXI asr zamonaviy taraqqiyot yo'lida ildam qadam tashlayotgan O'zbekiston uchun globallashuv davrida o'sib kelayotgan avlodlarni ma'naviyat va ma'rifat g'oyalari asnosida ulg'aytirish davlatimiz siyosatining ustuvor yo'nalishini tashkil etmoqda. Mazkur g'oyalarni singdirishni esa faqat ma'naviyatning asosi bo'lgan tarix ilmi orqali amalga oshirish mumkin. Shuningdek, keyingi yillarda xalqimiz boy tarixiy o'tmishini manbalarga tayangan holda chuqur va har tomonlama o'rganish borasida salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimiz Prezidenti Sh. Mirziyoyevning qator nutq va chiqishlari, jumladan, BMT Bosh Assambleyasining 2017-yil 19-sentabrdagi yalpi majlisida so'zlagan nutqida ham ma'rifatli inson ta'lim-tarbiyasida tarixiy o'tmish voqeligi muhim o'rin tutishi qayd etilgan edi¹.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning 2017-yil 19-sentabrda BMT Bosh Assambleyasining yalpi majlisida so'zlagan nutqi. <http://uza.uz/oz/politics/O'zbekiston-prezidenti-shavkat-mirziyeev-bmt-bosh-assambleyasi-20-09-2017>.